

Egy szépséges puzzle

Remek szellemi játék a puzzle, legalábbis én nagyon kedvelem. Az ember gondosan kiszórja az asztalra a furcsán cakkos szélű darabkák halmazát – majd némi kétségbeeséssel vizsgálgatja, hogyan áll majd ebből össze a népes városi utca, netán a játékos rokokó pásztorlánykák kergetőzése vagy Bruegel korcsolyázó parasztjai. Aztán öt-hat darabka összeillesztése nyomán, egyszer csak kirajzolódik egy kapu részlete, egy szalagcsokor vagy éppen a felhős égnek kicsiny fényes vonala.

Ilyen játékot kínál Makovecz Benjamin, teljesen rendhagyó könyvével. Nagy varázslat! Mert mi az, hogy lábjegyzetek sorát olvashatjuk, amikor nincs előttünk, nem ismerhetjük a fő szöveget, amelyhez normális esetben ezek a megjegyzések kiegészítésül szolgálnak? Vélhetnők, súlyos, terjedelmes lehet(ne) az a láthatatlan kötet, amelyből kiemelve kapja az olvasó a száztizenegy, nem is rövid, esetenként akár több oldalra is átnyúló lábjegyzetet.

Induláskor az első egy-kettő még alig érthető. Hogy mi van? Hogy is van, most ugyan ki kicsoda? Aztán, az ötödik-hatodik után egyszer csak megjelennek izgalmas, mert tovább bővíthető részletek a képből. Végül pedig egy izgalmas kép bontakozik ki előttünk. Egy bővérű, mindig az igazat kereső, erős, nagy művésznek plasztikus alakja. Makovecz Imrécé, a nagyszerű, unikális építőművésze, a mondanivalót végig magán hordozó leíró-elbeszélő „pesti kisfiúnak”, vagyis a szerzőnek, Benjaminnak az apjácé.

(Közbenső megjegyzés. Elnagyolt, de többé-kevésbé igaz az állításom, hogy Makovecz Imre munkássága, vagyis munkásságának megvalósult eredményei lényegében két, erősen elkülönülő halmazra bontja a megfigyelőket, társadalmunknak a művészetek, esetünkben az építészet iránt érdeklődő tagjait. Az egyik halmaz tagjai mereven elfordulnak tőle, bosszúsan zsúfoltsággal, barokkos burjánzással illetve a műveit, olykor erős politikai felhanggal megtoldva az ítélkezést. A szemlélők másik halmaza – én is köztük tartozom – elragadtatott és boldog szemlélő. Számomra a legkedvesebb Makovecz mű a paksi templom. Budapesti létemre is módom volt többször megnézni, mivel valaha, munkám során sokszor jártam arrafelé. Igaz, nem a város volt útjaim célja, hanem az atomerőmű, de ahányszor csak lehetett, el nem mulasztottam átrándulni a városba is, e templom kedvéért. És ha már magamat is e második csoportba soroltam, megvallom, hogy én viszont a Bauhaus stílusától, rendszerétől idegenkedem. Nem szeretem a sok egyenes vonalat, a kockákat és téglatesteket, a bútorok senyedten vézna lábait, az ívek, görbületek hiányát. Ám még mielőtt felkészülnének az engem megkövezni akaró Bauhaus-hívők, hadd emlékeztessem őket: az ízlések fölött nem érdemes vitázni.)

Mindenesetre a fenti zárójeles vallomás nyomán nagy örömmel fogadtam, e rendhagyó kötetben előrehaladván, a művész alakjának kiformalódását, nemkülönben magának a szerzőnek kibontakozó életútját, a voltaképpen fogadott, de mégis teljes egészében igazi, meghatározó apának az ő életére, munkásságára gyakorolt hatását.

Nem lehetett „könnyű” ember M. Imre. Egyik, számomra megrendítően vonzó tulajdonsága volt, hogy nem tűrte, nem viselte el a mellébeszélést, a szépeltető sunnyogásokat, a lényegét elfedő körülírásokat. Erről többször is megemlékezik a „pesti kisfiú”, mint apjának lényegi, jellembeli sajátosságáról. Ezért némileg körülményes megérteni, hogyan tudott mégis időnként meglehetősen erőteljesen belesodródni a politika mocsaras világába, amelyben a felsorolt megnyilvánulások voltaképpen lényegi, integráló követelmények. No persze, tudjuk, a legnagyobb művészeknek is mindig alkalmazkodniuk kellett Mediciekhez, pápákhoz, uralkodókhoz, akár örültekhez is.

Elérkezvén a 111. lábjegyzet végére, különös érzés támadt bennem. Mintha a két ember egybeolvadt volna. Holott nemzedéknyi a különbség köztük, természetesen, hiszen apa és fia. A fiú sze-

rencsére itt van köztük, míg az apa már eltávozott közülünk. Benjamin sosem mondja ki: meghalt, hanem a mindennél nagyobb méltósággal való találkozásáról szól (hasonlóan a nagyon vallásos zsidókhoz, akik sosem mondják ki a Teremtő nevét, hanem körülírják, vagy ha mégis úgy adódik, hogy leírják, akkor pontatlanságot tesznek a szóba). Igen, a különbözőségek ellenére a lábjegyzetek végére érve, mintha két formában egy lélekké vált személy tárulna elénk. Az apa, ez a nemzetközileg is kimagasló és elismert építőművész, a fia pedig, maga is művész, de grafikusnak, könyvművésznak kiváló, sőt, élete derekán, kanyart véve munkásságán, nagyszerű fordító. Megrendítő ez az egybeforrás, ami még fokról fokra bekövetkező testi hasonlóságban is megnyilvánult. Mindez pedig roppantul élvezetes történetekkel, sőt, színes anekdotával előadva, szinte megszakíthatatlanná téve az olvasást.

Végigolvastván ezeknek az – úgynevezett – lábjegyzeteknek a sorát, olyan érzésem támadt, mintha egy klasszikus megoldásokkal vegyített modern zenemű könyvbeli megnyilvánulása lenne. Modern, mert olykor csak egy-egy drámai akkord csendül föl, többnyire kemény és szaggatott, egyáltalán nem megnyugtató. Klasszikus viszont, mivel szépséges dallamok is megjelennek, mint a temetőben látogatott apa immár végleges búcsúja, visszahozhatatlan eltávolodása. Szép dallamokként jelentkezik a szerelmes feleségnek, a pesti kisfiú édesanyjának, SZ.M.-nek a fel-felbukkanása, csendes, bár néha nyugtalanító harmóniákban.

Amikorra befejeztük a puzzle kirakását, egy különös, szépséges és nagyon szerethető könyv mondanivalója tárul elénk. Különös a formai megoldásával, a lábjegyzeteknek nevezett, olykor nem is rövid szövegekkel való operálással. Szépséges, minthogy a tipográfiát egy könyvművész, maga a szerző végezte, nagyon vonzó és finom megoldásokkal. És szerethető. Elsősorban maga a mondanivaló, mivel általa egy kimagasló művészt ismerhetünk meg, másrészt, mert egyúttal tanúi lehetünk két ember – apa és fia -- mélyreható, egyúttal bonyolult szeretete kibontakozásának.

(Makovecz Benjamin: *Száztizenegy lábjegyzet Makovecz Imréről*. Park Könyvkiadó. 2019.)

Szentgyörgyi Zsuzsa